

Zaak C-375/20

Samenvatting van het verzoek om een prejudiciële beslissing overeenkomstig artikel 98, lid 1, van het Reglement voor de procesvoering van het Hof van Justitie

Datum van indiening:

10 augustus 2020

Verwijzende rechter:

Tribunal da Relação do Coimbra (Portugal)

Datum van de verwijzingsbeslissing:

11 mei 2020

Appellante:

Liberty Seguros SA

Geïntimeerde:

DR

Voorwerp van het hoofdeding

De derde civiele kamer van de Tribunal da Relação de Coimbra (rechter in tweede aanleg Coimbra, Portugal) verzoekt het Hof van Justitie zich uit te spreken over de verenigbaarheid met het Unierecht (richtlijn 2009/103/EG) van de door het nationale recht geboden mogelijkheid om de nietigheid van een verzekeringsovereenkomst die voortvloeit uit het onrechtmatige karakter van de zakelijke inhoud ervan, tegen te werpen aan benadeelde derden en het Fundo de Garantia Automóvel (waarborgfonds motorrijtuigen, Portugal).

Voorwerp en rechtsgrondslag van de prejudiciële verwijzing

Artikel 267, tweede alinea, VWEU

Prejudiciële vragen

Staat het recht [van de Unie], inzonderheid richtlijn 2009/103/EG van het Europees Parlement en de Raad, in de weg aan een nationale regeling op grond waarvan de nietigheid van een overeenkomst inzake de verzekering tegen de wettelijke aansprakelijkheid waartoe de deelneming aan het verkeer van motorrijtuigen aanleiding kan geven, kan worden tegengeworpen aan benadeelde derden en het Fundo de Garantia Automóvel wanneer die nietigheid eruit voortvloeit dat de verzekeringnemer het verzekerde voertuig heeft bestemd voor clandestien en illegaal personen- en goederenvervoer tegen betaling en die bestemming heeft verhuld voor de verzekeringsmaatschappij? Zou het antwoord hetzelfde luiden ingeval de passagiers bekend waren met het clandestiene en illegale karakter van het vervoer?

Aangevoerde bepalingen van Unierecht

Richtlijn 2009/103/EG van het Europees Parlement en de Raad van 16 september 2009 betreffende de verzekering tegen de wettelijke aansprakelijkheid waartoe de deelneming aan het verkeer van motorrijtuigen aanleiding kan geven en de controle op de verzekering tegen deze aansprakelijkheid, met name artikel 13, lid 1.

Arresten van 20 juli 2017, *Fidelidade-Companhia de Seguros SA/Caisse Suisse de Compensation e.a.* (C-287/16, EU:C:2017:575); 4 juli 2006, *Adeneler e.a.* (C-212/04, EU:C:2006:443); 16 december 1993, *Miret* (C-334/92, EU:C:1993:945), en 13 november 1990, *Marleasing SA* (C-106/89, EU:C:1990:395).

Aangevoerde bepalingen van nationaal recht

Decreto-Lei n.º 291/2007, de 21 de agosto (aprova o regime do sistema do seguro obrigatório de responsabilidade civil automóvel e transpõe parcialmente para a ordem jurídica interna a Diretiva n.º 2005/14/CE, do Parlamento Europeu e do Conselho, de 11 de maio, que altera as Diretivas n.ºs 72/166/CEE, 84/5/CEE, 88/357/CEE e 90/232/CEE, do Conselho, e a Diretiva n.º 2000/26/CE, relativas ao seguro de responsabilidade civil resultante da circulação de veículos automóveis) (wetsbesluit nr. 291/2007 van 21 augustus 2007 tot vaststelling van de regeling betreffende de verplichte verzekering tegen de wettelijke aansprakelijkheid waartoe de deelneming aan het verkeer van motorrijtuigen aanleiding kan geven en tot gedeeltelijke omzetting van richtlijn 2005/14/EG van het Europees Parlement en de Raad van 11 mei 2005 houdende wijziging van de richtlijnen 72/166/EEG, 84/5/EEG, 88/357/EEG en 90/232/EEG van de Raad en richtlijn 2000/26/EG van het Europees Parlement en de Raad betreffende de verzekering tegen de wettelijke aansprakelijkheid waartoe deelneming aan het verkeer van motorrijtuigen aanleiding kan geven; hierna ook: „SORCA”), *Diário da República*

(Portugees staatsblad) nr. 160/2007, serie I, van 21 augustus 2007: artikel 22, artikel 47, lid 1, artikel 49, lid 1, onder a) en b), en artikel 54, lid 3.

Decreto-Lei n.º 72/2008, de 16 de abril (estabelece o regime jurídico do contrato de seguro) (wetsbesluit nr. 72/2008 van 16 april 2008 tot vaststelling van de wettelijke regeling betreffende verzekeringsovereenkomsten; hierna: „RJCS”), *Diário da República* nr. 75/2008, serie I, van 16 april 2008: met name artikel 14, lid 1, artikel 24, lid 1, artikel 25, lid 3, en artikel 43.

Artikel 253, artikel 254, lid 1, artikel 280 en artikel 294 van de Código Civil (Portugees burgerlijk wetboek).

Korte uiteenzetting van de feiten en het hoofdgeding

- 1 Liberty Seguros SA heeft een declaratoire vordering aanhangig gemaakt tegen verweerder, DR, thans geïntimeerde, waarbij zij verzocht om „de met verweerder gesloten verzekeringsovereenkomst wegens ongeldigheid van de inhoud ervan met terugwerkende kracht tot op de datum waarop ze is gesloten, nietig te verklaren, onverminderd het recht van verzoekster om de door verweerder betaalde premies te houden krachtens het bepaalde in artikel 25, lid 5, van wetsbesluit nr. 72/2008”.
- 2 Verzoekster, thans appellante, stelde in wezen dat zij op 27 augustus 2015 met verweerder een overeenkomst had gesloten inzake de verzekering tegen de wettelijke aansprakelijkheid waartoe de deelneming aan het verkeer van motorrijtuigen aanleiding kan geven, waarin het voertuig met kenteken 56-FB-46 (hierna: „FB”) – dat in het dossier van het hoofdgeding op meer gedetailleerde wijze is geïdentificeerd – het verzekerde object was, en dat verweerder in zijn aanvraag had verklaard de eigenaar van het voertuig te zijn en het voertuig als de gebruikelijke bestuurder te bestemmen voor persoonlijke doeleinden.
- 3 Ook verklaarde verzoekster dat verweerder haar op 9 september 2015 had verzocht om die verzekeringsovereenkomst in die zin te wijzigen dat het voertuig „FB” als verzekerd object werd vervangen door een ander voertuig van hetzelfde merk en model, met kenteken 80-PX-30 (hierna: „PX”). Daarbij had verweerder verklaard dat hij ook van dat voertuig de eigenaar en de gebruikelijke bestuurder was, dat het voertuig zes zitplaatsen had en bestemd was voor zijn persoonlijke gebruik en dat hij de verzekeringnemer en de gebruikelijke bestuurder was, zonder melding te maken van het bestaan van een aanhanger. Verzoekster vertrouwde op de verklaringen van verweerder en aanvaardde de wijziging van de overeenkomst, terwijl alle overige bedingen van de oorspronkelijke, op 27 augustus 2015 gesloten overeenkomst van kracht bleven.
- 4 Voorts verklaarde verzoekster dat zij na het verkeersongeval op 24 maart 2016 in Frankrijk (waarvan de slachtoffers twaalf in het voertuig reizende personen waren) te weten was gekomen dat verweerder, op het moment dat die om de vervanging van het verzekerde voertuig had verzocht, daar niet de gebruikelijke

bestuurder van was, dat hij er evenmin de eigenaar van was - en dit ook nadien niet is geworden - en dat hij het voertuig niet de in de aanvraag opgegeven bestemming of gebruikstoepassing had gegeven, maar dat het voertuig werd bestemd voor het tegen betaling en zonder vergunning vervoeren van geëmigreerde passagiers tussen Portugal en Zwitserland, dat aan het voertuig een aanhangwagen met een brutogewicht van 1 300 kg was gekoppeld, dat het voertuig (naast de bestuurdersplaats) twaalf zitplaatsen had en dat de gebruikelijke bestuurder van dit voertuig FN was, 19 jaar oud en houder van een rijbewijs B voor niet-professionele bestuurders, dat hem de bevoegdheid verleende om voertuigen met niet meer dan negen zitplaatsen en een aangekoppelde aanhanger met een brutogewicht van niet meer dan 750 kg te besturen.

- 5 Tot slot verklaarde verzoekster dat verweerder die feiten bewust had achtergehouden, met name het gebruik van het voertuig voor de uitgeoefende activiteit, en haar op die wijze had misleid over de omvang van het gecontracteerde risico, waaraan zij toevoegde dat zij zou hebben geweigerd de overeenkomst te sluiten indien zij van die feiten had geweten.
- 6 Met zijn gedraging had verweerder doelbewust en opzettelijk nagelaten om te voldoen aan zijn in artikel 24, lid 1, van wetsbesluit nr. 72/2008 neergelegde initiële plicht om het over te dragen risico aan te geven. Om die reden heeft zij ingevolge artikel 25, lid 3, van voornoemd wetsbesluit en artikel 253 en artikel 254, lid 1, van de Código Civil het recht om de overeenkomst te vernietigen, en zij vordert dan ook een verklaring van de rechter in die zin.
- 7 Verweerder, die op geldige wijze is gedagvaard, heeft niet geantwoord.
- 8 Het Fundo de Garantia Automóvel (waarborgfonds motorrijtuigen, Portugal; hierna: „FGA”) heeft, binnen de termijn waarover verweerder beschikte om te antwoorden, een verzoek ingediend om aan de procedure deel te nemen als een hoofdpartij, waarbij het onder inroeping van zijn procesbevoegdheid – die voortvloeide uit het feit dat het eenzelfde belang had als verweerder daar het, indien de vorderingen van verzoekster zouden worden toegewezen, verplicht zou zijn tot betaling van schadevergoedingen – de door verzoekster aangevoerde feiten aanvocht en verzocht om afwijzing van de vordering, een eis in reconventie instelde en verzocht om de tussenkomst van derden en specifiek de gedwongen tussenkomst van VS (de geregistreerde eigenaar van het verzekerde voertuig), FN (de bestuurder van het verzekerde voertuig) en JT (de verzekeringsagent van verweerder).
- 9 Ter onderbouwing van zijn vordering voerde het FGA aan dat de verzekeringsovereenkomst was gesloten na bemiddeling door de verzekeringsagent in de woonplaats van verweerder DR, van welke laatste bekend was dat hij zich beroepshalve bezighield met het tegen betaling vervoeren van personen tussen Zwitserland en Portugal, welk feit ook bekend was bij de verzekeringsagent van verzoekster, die het voertuig bij het sluiten en wijzigen van de overeenkomst heeft geïnspecteerd en wist dat het voertuig was uitgerust met

drie rijen zitplaatsen en een trekhaak voor aanhangers. Daar voegde het FGA aan toe dat verzoekster zelf over een breed scala aan middelen beschikte om de waarheidsgetrouwheid van de door de verzekerde verstrekte informatie te controleren en verplicht was de antwoorden van de verzekeringnemer te verifiëren en de juistheid daarvan vast te stellen – om die reden vormde het beroep van verzoekster op de vernietigbaarheid van de overeenkomst een onrechtmatige gedraging in de zin van venire contra factum proprium. Het FGA betoogde ook nog dat indien er inderdaad sprake was van een onrechtmatige gedraging, die vernietigbaarheid overeenkomstig artikel 22 van wetsbesluit nr. 291/2007 niet kon worden tegengeworpen aan de benadeelden. Daarom formuleerde het de eis in reconventie waarbij het verzocht verzoekster te gelasten „te erkennen dat de eventuele vernietigbaarheid of nietigheid van de met DR gesloten verzekeringsovereenkomst niet kan worden tegengeworpen aan de benadeelden en aan het FGA”.

- 10 Na afloop van de procedure op tegenspraak tussen de oorspronkelijke partijen verleende de rechter het FGA toestemming om als een hoofdpartij aan de procedure deel te nemen en verklaarde hij de eis in reconventie ontvankelijk.
- 11 Ondertussen diende verzoekster een verzoek tot uitbreiding van haar vordering in waarbij zij alle in het oorspronkelijke verzoek geformuleerde eisen handhaafde en daarnaast aanvoerde dat de verzekeringsovereenkomst, omdat die was gesloten met een persoon die geen belang had dat rechtsbescherming verdiende (het illegaal/ clandestien vervoeren van personen), ingevolge artikel 43, lid 1, van wetsbesluit nr. 72/2008 een nietige overeenkomst was. Bijgevolg verzocht zij op grond van artikel 265, leden 2 en 3, van de Código de Processo Civil (Portugees wetboek van burgerlijke rechtsvordering) om een zodanige wijziging van de vordering dat die de volgende eisen bevatte:
  - „a) – primair dat de verzekeringsovereenkomst nietig wordt verklaard, met alle rechtsgevolgen van dien;
  - b) – subsidiair, voor het geval dat de overeenkomst niet nietig zou worden verklaard, dat wordt vastgesteld dat de overeenkomst wordt vernietigd in de exacte bewoordingen van en op de gronden die worden vermeld in de vordering, die naar behoren is opgenomen in de stukken”.
- 12 De rechter in eerste aanleg achtte in het bijzonder de hiernavolgende feiten bewezen.
- 13 Op 27 augustus 2015 deed verweerder verzoekster een voorstel voor een overeenkomst inzake de verzekering tegen de wettelijke aansprakelijkheid waartoe de deelneming aan het verkeer van motorrijtuigen aanleiding kan geven.
- 14 Door middel van dat voorstel wilde verweerder, die zich identificeerde als de eigenaar van het voertuig FB en verklaarde het voertuig voor persoonlijke doeleinden te gebruiken, zich verzekeren van niet alleen de verplichte dekking van het risico van wettelijke aansprakelijkheid voor schade waartoe de deelneming aan

het verkeer van dat voertuig aanleiding kan geven, als de (zogenaamde) eigenaar en gebruikelijke bestuurder, maar ook van de gedeeltelijke dekking van de kosten voor de reparatie van glasschade, overlijden of arbeidsongeschiktheid van de bestuurder, medische kosten van de bestuurder, tijdelijke volledige arbeidsongeschiktheid van de bestuurder met opname in een ziekenhuis en uitgebreide reisbijstand.

- 15 Verzoekster, die vertrouwd op de op dat moment door verweerder verstrekte verklaringen en uitging van diens geloofwaardigheid en goede trouw, aanvaardde de haar voorgestelde dekkingen en gaf de overeenkomstige polis af.
- 16 Op 9 september 2015 deed verweerder verzoekster in het kader van de enkele dagen voordien van kracht geworden verzekeringsovereenkomst een nieuw voorstel, waarbij hij, zonder wijziging van de geldende dekking en bedragen, het tot dan toe verzekerde voertuig wilde vervangen door een ander voertuig van hetzelfde merk en model, met kenteken PX.
- 17 In het door hem ondertekende wijzigingsvoorstel verklaarde verweerder, nu met betrekking tot laatstgenoemd voertuig, dat hij de verzekering afsloot in zijn hoedanigheid van eigenaar en gebruikelijke bestuurder van dat voertuig, dat hij het voertuig bestemde voor persoonlijk gebruik en dat het voertuig zes (6) voor het vervoer van passagiers en de bestuurder geschikte zitplaatsen telde, zonder te vermelden dat hij van plan was een aanhanger aan te koppelen.
- 18 Verzoekster, wederom vertrouwend op de verklaringen van verweerder zoals die waren opgenomen in het door hem op 9 september 2015 ondertekende wijzigingsvoorstel, en uitgaande van diens geloofwaardigheid en goede trouw, aanvaardde de wijziging van het verzekerde voertuig tegen de daarin voorziene risicovooraan met ingang van die datum en gaf het desbetreffende addendum bij de verzekeringsovereenkomst af.
- 19 Na 25 maart 2016 kreeg verzoekster kennis van het feit dat verweerder noch op het moment waarop hij de vervanging van het verzekerde voertuig had voorgesteld, noch nadien de in het verzekeringsvoorstel vermelde bestemming aan het voertuig had gegeven, maar een andere, aangezien hij het voertuig gebruikte voor internationaal vervoer tegen betaling van emigrerende passagiers tussen Zwitserland en Portugal, en dat er tijdens dat vervoer een aanhanger aan het voertuig was gekoppeld.
- 20 Het verzekerde voertuig vervoerde negen personen (op drie rijen van elk drie zitplaatsen), behalve op 24 maart 2016, op welke datum het voertuig twaalf personen aan boord had (op vier rijen van elk drie zitplaatsen, waarvan de laatste rij kon worden verwijderd).
- 21 Die activiteit, waar verweerder zeker sinds april 2015 reclame voor maakte, werd door hem uitgeoefend zonder door enige autoriteit verleende vergunning.

- 22 Verweerder liet bewust na om deze activiteit te vermelden in zijn verzekeringsvoorstel aan verzoekster.
- 23 Verweerder en interveniënt FN waren de gebruikelijke bestuurders van het voertuig „PX”.
- 24 Intervenient FN was op 23 maart 2016 19 jaar oud en had een rijbewijs B voor niet-professionele bestuurders, waarmee hij voertuigen met niet meer dan negen zitplaatsen en een aangekoppelde aanhanger met een brutogewicht van niet meer dan 750 kg mocht besturen.
- 25 FN voerde in de periode van augustus 2015 tot 24 maart 2016 als bestuurder van voertuig „PX” en van een ander voertuig van verweerder ten minste 20 ritten (heen en terug) uit tussen Zwitserland en Portugal, waarvan de meeste met het voertuig „PX”.
- 26 Tijdens ten minste enkele van deze ritten was aan de verzekerde auto een aanhanger met een brutogewicht van 1 300 kg gekoppeld.
- 27 Het voertuig „PX” had negen vaste zitplaatsen, waaraan op 24 maart 2016 drie extra plaatsen in een vierde, verwijderbare rij waren toegevoegd. Deze zitplaatsen waren geplaatst op de begindatum van de rit tijdens welke het ongeval plaatsvond en waren niet uitgerust met veiligheidsgordels.
- 28 Verweerder was zich er ten volle van bewust dat hij geen publiciteit kon geven aan de activiteit die hij daadwerkelijk met dat voertuig (en de aanhanger) uitoefende, laat staan dat hij die aan verzoekster kon medelen, aangezien de bevoegde autoriteiten geen vergunning hadden verleend voor die activiteit, waarmee hij hoge winsten behaalde als gevolg van de prijs die hij in rekening bracht aan de personen die van zijn diensten gebruikmaakten.
- 29 Verweerder ontving van elke passagier die hij vervoerde een bedrag van minimaal 100 EUR voor elke heen- of terugreis tussen Portugal en Zwitserland.
- 30 Die prijs omvatte het vervoer van de passagier en zijn of haar bagage „van deur tot deur”.
- 31 De ritten werden uitgevoerd door één bestuurder, die in de meeste gevallen niet over een toereikend rijbewijs beschikte, gegeven het aantal te vervoeren personen en de kenmerken van het voertuig en de respectieve aanhangers.
- 32 Verweerder beseft ten volle dat indien hij in zijn verzekeringsvoorstel aan verzoekster had meegedeeld welke activiteit hij met het verzekerde voertuig uitoefende en voornemens was te blijven uitoefenen, deze nooit de litigieuze verzekeringsovereenkomst met hem zou hebben gesloten en al helemaal niet de later overeengekomen wijziging van het verzekerde voertuig zou hebben aanvaard.

- 33 Verzoekster kreeg pas kennis van die feiten (aangaande de activiteit die verweerder met het verzekerde voertuig uitoefende) na het ernstige verkeersongeval waarbij het busje „PX” betrokken was geraakt en het onderzoek waartoe zij opdracht gaf.
- 34 Dat ongeval vond plaats op 24 maart 2016 om 23.40 uur op de EN79 bij Moulins, gemeente Montbeugny, Lyon, Frankrijk.
- 35 Het ongeval voltrok zich toen het verzekerde voertuig, dat op dat moment werd bestuurd door interveniënt FN en op het traject Mâcon-Moulins reed, frontaal op een in tegengestelde richting rijdend zwaar voertuig botste.
- 36 De botsing vond – gezien vanuit het zware voertuig (dat op het traject Moulins-Mâcon reed) – plaats op de rechter rijbaan nadat het voertuig „PX”, dat het zware voertuig, na verschillende inhaalmanoeuvres te hebben uitgevoerd, tegemoet kwam met een snelheid die hoger was dan de toegestane maximumsnelheid op die weg (80 km/uur), op diens rijbaan terecht was gekomen.
- 37 Bij dat ongeval kwamen de twaalf Portugese emigranten die vanuit Zwitserland naar hun geboorteland reisden om er de paasvakantie met hun families door te brengen om het leven.
- 38 Elk van de passagiers had verweerder DR een bedrag van minimaal 100 EUR betaald of toegezegd voor de reis.
- 39 Als de reis niet op deze tragische manier definitief was geëindigd, zou die tussen Zwitserland en Portugal zonder onderbreking zijn gemaakt met een geplande aankomst op de eindbestemming op 25 maart 2016 tussen 11.00 en 12.00 uur.
- 40 Noch voor de bestuurder, die gedurende het hele traject als enige verantwoordelijk was voor het besturen van het voertuig, noch voor de passagiers, die met een groot deel van hun bagage „opeengepakt” zaten in een ruimte met een oppervlakte van circa 4,5 m² en een volume van circa 8,5 m³, van wie vier (de drie op de achterste rij zitplaatsen en een kind dat de reis op schoot van een passagier maakte) zonder veiligheidsgordel (aangezien die ontbrak), was in een rustpauze voorzien.
- 41 De kortste route voor de reis in kwestie, tussen Romont, Zwitserland, en Guarda, Portugal, bedroeg 1 643 km, die binnen een aaneengesloten duur van 16 uur zouden worden afgelegd.
- 42 Het voertuig PX was niet uitgerust met een tachograaf of een systeem voor het registreren van de rijtijden, met of zonder tussenpozen, van de respectieve bestuurders.
- 43 Op het moment van het fatale ongeval trok het voertuig „PX” een aanhanger met een brutoleeggewicht van 1 300 kg waarin de overige bagage en toebehoren van de passagiers werden vervoerd.

- 44 Het gewicht van de in het voertuig vervoerde personen en voorwerpen leidde tot een abnormale instabiliteit tijdens het rijden, die exponentieel toenam door het uitvoeren van manoeuvres zoals inhalen en met een hogere snelheid dan 90 km/uur rijden.
- 45 Als gevolg van de klap van de botsing met het zware voertuig knalden de passagiers die geen veiligheidsgordel om hadden tegen de vóór hen zittende passagiers, hetgeen het risico op overlijden van die laatsten vergrootte en daar noodzakelijkerwijs toe bijdroeg.
- 46 De aanhanger was niet gedekt door de in casu litigieuze verzekeringsovereenkomst.
- 47 Verweerder had aan interveniënt JT verklaard dat hij als eigenaar van het voertuig „PX” de verzekering zou afsluiten en zo nodig zou verzoeken om wijziging van de polis, alsook dat hij de gebruikelijke bestuurder van het voertuig was/zou zijn.
- 48 Verweerder verklaarde dat de antwoorden op het formulier volledig overeenkwamen met de waarheid en dat hij geen informatie had achtergehouden die van invloed zou kunnen zijn op het besluit van verzoekster inzake de voorgestelde verzekering.
- 49 Niettemin verklaarde hij zich bewust te zijn van zijn verplichting om de verzekeringsmaatschappij alle hem bekende of door hem als redelijkerwijs van belang geachte precieze gegevens te verstrekken die de verzekeringsmaatschappij nodig had om het risico te kunnen beoordelen, en van zijn verplichting om gedurende de geldigheidsduur van de verzekeringsovereenkomst elke wijziging van de omstandigheden of van het door die overeenkomst gedekte risico mee te delen.
- 50 Na de mondelinge behandeling werd vonnis gewezen, waarbij de vordering gedeeltelijk en de door het FGA geformuleerde eis in reconventie volledig werd toegewezen en de tussen verzoekster en verweerder gesloten verzekeringsovereenkomst nietig werd verklaard met werking inter partes en met alle daaruit voortvloeiende rechtsgevolgen, terwijl verweerder werd vrijgesproken van alle overige hem verweten feiten en werd verklaard dat de ongeldigheid van de verzekeringsovereenkomst niet kon worden tegengeworpen aan de benadeelde derden of aan het FGA.
- 51 Verzoekster Liberty Seguros SA heeft bij de verwijzende rechter hoger beroep ingesteld tegen dit vonnis.

Voornaamste argumenten van partijen in het hoofdgeding

- 52 Liberty SA betoogt in hoger beroep dat aangezien in het bestreden vonnis wordt erkend en verklaard dat de litigieuze overeenkomst nietig is, daarin tevens had moeten worden verklaard dat die nietigheid kan worden tegengeworpen aan

interveniënt FGA en bijgevolg aan de personen die door het in het hoofdgeding aan de orde zijnde ongeval zijn benadeeld, aangezien dat fonds de schadevergoedingen moet betalen.

- 53 Dit kan worden afgeleid uit de uitlegging van artikel 291 van de Código Civil, gelezen in samenhang met artikel 2, artikel 25, leden 1 en 3, en artikel 147, leden 1 en 2, van wetsbesluit nr. 72/2008 en artikel 22, artikel 27 (a contrario), artikel 47, lid 1, artikel 49, lid 1, en artikel 54, lid 4, van wetsbesluit nr. 291/2007.
- 54 De toepassing van voornoemde bepalingen van nationaal recht is niet strijdig met de richtlijnen van de Europese Unie betreffende het stelsel van verplichte verzekering tegen de wettelijke aansprakelijkheid waartoe de deelneming aan het verkeer van motorrijtuigen aanleiding kan geven.
- 55 Dat is het geval omdat de richtlijnen van de Europese Unie verticale rechtstreekse werking hebben in de betrekkingen tussen particulieren en de lidstaat of overheidslichamen (in casu het FGA), hetgeen betekent dat particulieren zich in het kader van publiekrechtelijke betrekkingen kunnen beroepen op bepalingen van een richtlijn die voldoende duidelijk, nauwkeurig en onvoorwaardelijk zijn.
- 56 Horizontale rechtstreekse werking doet zich voor in de betrekkingen tussen particulieren onderling (privaatrechtelijke betrekkingen), en waar in de rechtspraak van het Hof van Justitie de rechtstreekse toepasselijkheid (dat wil zeggen de verticale en horizontale rechtstreekse werking) van verordeningen is erkend, voorziet die rechtspraak in geval van richtlijnen slechts in de mogelijkheid van verticale rechtstreekse werking in het kader van betrekkingen tussen particulieren en de lidstaat of overheidsautoriteiten.
- 57 De nationale rechters beschikken bijgevolg over geen enkele beoordelingsvrijheid ten aanzien van de rechtstreekse toepasselijkheid, of, anders gezegd, ten aanzien van de horizontale rechtstreekse werking van een richtlijn in een gerechtelijke procedure tussen particulieren, met als gevolg dat zij die werking niet kunnen erkennen.
- 58 In casu is Liberty Seguros als gevolg van de nietigheid van de verzekeringsovereenkomst krachtens het nationale recht vrijgesteld van wettelijke aansprakelijkheid.
- 59 De uitlegging van de nationale regeling conform het Unierecht is uitgesloten wanneer die tot een uitlegging contra legem van het nationale recht leidt.
- 60 Bijgevolg verzoekt Liberty Seguros om vervanging van het bestreden vonnis door een ander vonnis waarbij de vordering wordt toegewezen en wordt erkend en beslist dat de verklaarde en erkende nietigheid van de tussen verzoekster en verweerder DR gesloten verzekeringsovereenkomst inzake de wettelijke aansprakelijkheid waartoe de deelneming aan het verkeer van motorrijtuigen aanleiding kan geven, kan worden tegengeworpen aan interveniënt FGA en tegenover de benadeelden van het op 24 maart 2016 gebeurde ongeval en dat op

voornoemd fonds (en niet op verzoekster Liberty Seguros) de verplichting rust om [de nabestaanden van] die laatsten een schadevergoeding te betalen.

- 61 In zijn memorie van antwoord verzoekt het FGA om uitbreiding van het voorwerp van het beroep, waarvoor het de volgende argumenten aandraagt.
- 62 Volgens het FGA had de verwijzende rechter bewezen moeten verklaren dat de verzekeringsagent zich ten volle bewust was van de illegale activiteit die verweerder DR uitoefende, te weten het tegen betaling vervoeren van personen tussen Zwitserland en Portugal.
- 63 Bijgevolg vormt het inroepen van contractuele uitzonderingen door de verzekeringsmaatschappij, waarmee zij een juridische positie wenst in te nemen die niet strookt met haar eerdere gedraging, ingevolge het bepaalde in artikel 334 van de Código Civil zonder enige twijfel een onrechtmatige gedraging in de zin van venire contra factum proprium.
- 64 Maar zelfs indien dit niet het geval zou zijn, is het belang dat rechtsbescherming verdient in het kader van de verplichte verzekering tegen de wettelijke aansprakelijkheid waartoe de deelneming aan het verkeer van motorrijtuigen aanleiding kan geven dat van het slachtoffer van het verkeersongeval en kan artikel 43 RJCS niet worden toegepast.
- 65 Derhalve vereist het bijzondere stelsel van de verplichte verzekering, ook wanneer zou worden aanvaard dat de verzekeringsovereenkomst geen rechtsbescherming verdienend belang dient, dat de in artikel 43 RJCS bedoelde nietigheid aldus wordt uitgelegd dat ze ook doelt op de gewone vernietigbaarheid – in de sfeer van bedrieglijke verklaringen – en daarom niet kan worden tegengeworpen aan de benadeelden.
- 66 Maar zelfs indien het wel om nietigheid zou gaan – quod non –, dan nog zou deze slechts aan de benadeelden, en bijgevolg aan het FGA, kunnen worden tegengeworpen wanneer de overeenkomst vóór het ongeval nietig was verklaard.
- 67 Concluderend verzoekt het FGA om afwijzing van het door Liberty Seguros ingestelde hoger beroep wegens ongegrondheid en handhaving van het bestreden vonnis, en subsidiair om uitbreiding van het voorwerp van het hoger beroep.

Korte uiteenzetting van de motivering van de prejudiciële verwijzing

- 68 Om het bij hem ingestelde hoger beroep te kunnen beslechten dient de verwijzende rechter te beoordelen of, anders dan in eerste aanleg is geoordeeld, de nietigheid van de verzekeringsovereenkomst wegens het ontbreken van een belang dat rechtsbescherming verdient moet worden geacht te kunnen worden tegengeworpen aan de benadeelden en aan het FGA.

- 69 De rechter in eerste aanleg heeft geoordeeld dat de in casu litigieuze verzekeringsovereenkomst behalve vernietigbaar ook nietig is, ingevolge artikel 43, lid 1, RJCS, voor zover het belang van de verzekerde bij het gedekte risico geen rechtsbescherming verdient.
- 70 Vervolgens is in het bestreden vonnis geoordeeld dat de in de verzekeringsovereenkomst vastgestelde mankementen – zoals gezegd: nietigheid wegens het ontbreken van een rechtsbescherming verdienend belang (van de verzekerde) bij het gedekte risico, en vernietigbaarheid wegens opzettelijke schending van de initiële verklaringplicht en omissie van het [daadwerkelijke] risico dat inherent was aan de deelname aan het verkeer – aan de benadeelden en aan het FGA kunnen worden geopponeerd krachtens het toepasselijke nationaal recht, inzonderheid artikel 22, dat uitdrukkelijk voorziet in de tegenwerpelijkheid van de nietigheid van de overeenkomst aan de benadeelden, en artikel 54, leden 3 en 4, van wetsbesluit 291/2007, gelezen in samenhang met de RJCS .
- 71 Niettemin heeft de rechter in eerste aanleg in het bestreden vonnis geconcludeerd dat dit resultaat – dat wil zeggen de tegenwerpelijkheid – niet verenigbaar is met het Unierecht en dat „overeenkomstig artikel 3, lid 1, van de eerste richtlijn en artikel 2, lid 1, van de tweede richtlijn, op grond van een uitlegging conform het recht van de Europese Unie en volgens vaste rechtspraak van het Hof van Justitie van de Europese Unie, de Portugese Staat, gegeven het feit dat de lidstaten geen afbreuk kunnen doen aan de nuttige werking van deze richtlijnen, in artikel 22 SORCA niet had mogen voorzien in de tegenwerpelijkheid door de verzekeringsmaatschappij van de uit de ongeldigheid van de overeenkomst voortvloeiende uitzonderingen aan de benadeelden en aan het FGA, zelfs niet indien deze uitzonderingen op het tijdstip van de sluiting van de overeenkomst reeds bestonden”.
- 72 Op basis van deze redenering concludeerde de rechter in eerste aanleg tot slot dat „op grond van het voorgaande de overeenkomst moet worden geacht ongeldig te zijn inter partes (nietig, wegens het ontbreken van een rechtsbescherming verdienend belang als gevolg van de valse verklaringen en de opzettelijke omissies van de verzekeringnemer), waarbij de verzekeringsmaatschappij die ongeldigheid echter niet kan tegenwerpen aan de benadeelde derden en aan het FGA”.
- 73 De verwijzende rechter merkt op dat de rechter in eerste aanleg lijkt te zijn uitgegaan van de premisse dat de situatie die aan de orde is in het hoofdgeding en de situatie die aanleiding heeft gegeven tot de zaak waarin het arrest van 20 juli 2017, C-287/16, van het Hof van Justitie van de Europese Unie is geweest gelijkwaardig waren, hetgeen hem tot de slotsom heeft gebracht dat het nationale recht in strijd was met het Unierecht op het punt van de tegenwerpelijkheid/niet-tegenwerpelijkheid, waarbij hij – met inachtneming van het beginsel van voorrang van het Unierecht boven het nationaal recht – de door het Unierecht gegeven oplossing liet prevaleren en concludeerde dat de verzekeringsmaatschappij de ongeldigheid van de verzekeringsovereenkomst wegens het ontbreken van een

rechtsbescherming verdienend belang of de vernietigbaarheid ervan als gevolg van de valse verklaringen of de opzettelijke omissies van de verzekeringnemer niet kon tegenwerpen aan de benadeelden en aan het FGA.

- 74 Dit is in wezen de conclusie waarvan de verzekeringsmaatschappij wenst dat ze in hoger beroep wordt herzien, op grond 1) dat de wetgever, bij wetsbesluit nr. 291/2007 van 21 augustus 2007, richtlijn 2005/14/EG betreffende de verplichte verzekering tegen de wettelijke aansprakelijkheid waartoe de deelneming aan het verkeer van motorrijtuigen aanleiding kan geven, slechts gedeeltelijk beoogde om te zetten in de nationale rechtsorde, zoals wordt verklaard in de preambule van dat wetsbesluit, en 2) dat richtlijnen geen horizontale rechtstreekse werking hebben - een uitlegging die, zoals zij heeft trachten aan te tonen, in de rechtspraak van het Hof van Justitie in essentie intact blijft.
- 75 Evenzo stelt de verzekeringsmaatschappij dat de inroeping van het beginsel van een richtlijnconforme uitlegging, dat een alternatief voor het ontbreken van horizontale rechtstreekse werking van richtlijnen vormt, zinloos is, aangezien in de in casu litigieuze situatie de uitlegging van het nationale recht conform het recht van de Unie zou leiden tot een uitlegging contra legem van het nationale recht. Dat is het geval omdat, zoals ontegenzeggelijk blijkt uit het bestreden vonnis, de nationale wetgeving, wanneer die op de juiste wijze wordt uitgelegd, geen ander resultaat toelaat dan dat van de tegenwerpelijke en het Hof van Justitie bij het vaststellen van dat beginsel duidelijk heeft gemaakt dat het niet als grond voor een uitlegging contra legem van het recht kan dienen.
- 76 Hoewel de uitlegging van het ontbreken van horizontale rechtstreekse werking van richtlijnen dus in wezen wordt gehandhaafd – ondanks de tegen het „beginsel van rechtstreekse werking” ingebrachte argumenten –, zijn er niettemin alternatieve oplossingen voor die afwezigheid van horizontale werking ontwikkeld, waaronder een brede uitlegging van het begrip „staat”, toepassing van het mechanisme van conforme uitlegging en bevestiging van het beginsel van aansprakelijkheid van de staat voor inbreuken op het Unierecht.
- 77 Om het ontbreken van de erkenning van de horizontale rechtstreekse werking van richtlijnen te ontwijken, kan in laatste instantie ook het mechanisme van de prejudiciële verwijzing worden gebruikt, aangezien de beslissingen van het Hof van Justitie een algemene werking hebben, zodat de nationale rechters verplicht zijn om de daarbij aan de Unierechtelijke regeling gegeven betekenis en werkingssfeer te respecteren.
- 78 Het legitieme beroep op alternatieve oplossingen voor het ontbreken van tussen particulieren te doen gelden horizontale rechtstreekse werking van een bepaalde inhoud van een richtlijn vloeit vooraleerst voort uit het beginsel van voorrang van het Unierecht, dat bijdraagt tot bevestiging van het beginsel van een doeltreffende voorziening in rechte, met als doel om te voorkomen dat de staat aansprakelijk kan worden gesteld voor inbreuken op het Unierecht.

- 79 Van de alternatieve mechanismen voor het ontbreken van horizontale rechtstreekse werking van richtlijnen is hier het mechanisme van conforme uitlegging van belang, ook bekend als het beginsel van rechtstreekse werking of het beginsel van loyale uitlegging, dat in wezen bestaat in de op nationale rechters rustende plicht om de nationale regeling tot omzetting van een richtlijn uit te leggen in het licht van de bewoordingen en het doel ervan.
- 80 Dit beginsel is uitdrukkelijk erkend in het arrest van 13 november 1990, *Marleasing* (C-106/89), waaruit duidelijk kan worden afgeleid dat het uitleggingsmechanisme ook moet worden toegepast op betrekkingen tussen particulieren en niet alleen op verticale betrekkingen, dat het geldt voor alle autoriteiten van de lidstaten en dat het zich uitstrekt tot alle nationale wetgeving, als geheel, zowel vóór als na [de inwerkingtreding van de] richtlijn, en niet alleen tot de nationale wetgeving die specifiek is vastgesteld om de richtlijn om te zetten.
- 81 In het arrest van 4 juli 2006, *Adeneler* (C-212/04), gaat het Hof van Justitie echter in op de grenzen van die wijze van uitleggen: „Het is juist dat de verplichting van de nationale rechter om bij de uitlegging en toepassing van de relevante bepalingen van zijn nationale recht te refereren aan de inhoud van een richtlijn, wordt begrensd door de algemene rechtsbeginselen, met name het rechtszekerheidsbeginsel en het verbod van terugwerkende kracht, en niet kan dienen als grondslag voor een uitlegging contra legem van het nationale recht” (punt 110).
- 82 De verwijzende rechter wil tevens onderstrepen dat zelfs indien met voldoende zekerheid kan worden verondersteld dat het in de specifieke omstandigheden van de in het hoofdgeding aan de orde zijnde overeenkomst strijdig met het Unierecht zou zijn om de nietigheid van de verzekeringsovereenkomst tegen te werpen aan de benadeelde derden en aan het FGA, het beginsel van conforme uitlegging het daarom nog niet toestaat om tot de daaraan tegengestelde conclusie te komen, zoals in eerste aanleg is gedaan, aangezien, zoals blijkt uit de in dit verband verrichte analyse van het nationale recht, die conforme uitlegging zeer waarschijnlijk zou leiden tot een uitlegging contra legem van dat recht, waarin, zoals reeds is opgemerkt, dat beginsel niet wordt erkend.
- 83 De verwijzende rechter is er niet zeker van dat het tegenwerpen van de nietigheid van de verzekeringsovereenkomst aan de benadeelde derden en het FGA in de specifieke omstandigheden van de in het hoofdgeding aan de orde zijnde overeenkomst met het Unierecht in strijd is.
- 84 Volgens de verwijzende rechter is dat te wijten aan het feit dat noch in de achtereenvolgende richtlijnen betreffende de verplichte verzekering tegen wettelijke aansprakelijkheid, noch in de vaste rechtspraak van het Hof van Justitie ter zake wordt gerefereerd aan nietigheid van de verzekeringsovereenkomst op grond van het onrechtmatige karakter van de zakelijke inhoud ervan. Ten hoogste kan daaruit worden afgeleid, via het prejudiciële arrest van 20 juli 2017 (C-287/16), dat de ongeldigheid van verzekeringsovereenkomsten die

vernietigbaar zijn wegens gebrek aan wilsovereenstemming, gebaseerd op opzettelijk verstrekte valse verklaringen over de eigendom van het voertuig en de identiteit van de gebruikelijke bestuurder daarvan, of van verzekeringsovereenkomsten die nietig zijn omdat de verzekerde geen rechtsbescherming verdienend belang heeft bij het gedekte risico, niet kan worden tegengeworpen aan de benadeelden, terwijl het Hof van Justitie zich in die rechtspraak niet heeft uitgesproken over de (niet-)tegenwerpelijke van de nietigheid van een verzekeringsovereenkomst waarvan het voorwerp een activiteit is die niet alleen niet toegestaan en daarom clandestien is, maar die ook niet kán worden toegestaan omdat zij illegaal en in strijd met het recht is, zodat zelfs zou kunnen worden geoordeeld dat de gebruikers van die activiteit, de benadeelde derden – dit is de zienswijze van verzoekster, ook al is in de [door haar aangedragen] feitelijke elementen niet op deze omstandigheid gewezen – „te kwader trouw” hebben gehandeld omdat zij onmogelijk onwetend konden zijn van het clandestiene en illegale karakter van die activiteit.

- 85 Bijgevolg is het duidelijk dat de in het hoofdgeding aan de orde zijnde verzekeringsovereenkomst behalve vernietigbaar ook nietig is, zoals in het bestreden vonnis is geoordeeld, omdat op geen enkele wijze kan worden volgehouden dat het risico van een illegale activiteit kan worden beschouwd als een „rechtsbescherming verdienend belang”. Mogelijk gaat het hier niet om de toepassing van artikel 43 RJCS, maar – waarschijnlijk – om die van artikel 14 van dezelfde tekst, dat betrekking heeft op „verboden verzekeringen” en waarin al in lid 1, onder a), een verbod is neergelegd op het sluiten van verzekeringsovereenkomsten die risico's dekken die voortvloeien uit strafrechtelijke aansprakelijkheid wegens het plegen van een strafbaar of tuchtrechtelijk feit en waarin vervolgens de toepasselijkheid van „de algemene regels inzake de rechtmatigheid van zakelijke inhoud” wordt gewaarborgd, op die manier onvermijdelijk verwijzend naar de artikelen 280 en 294 van de Código Civil.
- 86 Daar staat tegenover dat die nietigheid op geen enkele wijze gelijk kan worden gesteld aan vernietigbaarheid wegens opzettelijke omissies bij het verstrekken van de initiële of een latere verklaring van het risico ingevolge het bepaalde in artikel 24, lid 1, artikel 25 en artikel 91 RJCS. Verweerder, de verzekeringnemer, heeft het door hem voorziene gebruik van het voertuig dat hij wilde verzekeren niet toevallig achtergehouden. In die omstandigheden benadeelt die omissie niet alleen de verzekeringsmaatschappij - door het evenwicht in de wederkerigheid tussen de te betalen premie en het risico te verstoren - maar ook de samenleving als geheel - door een ernstig risico in het wegverkeer te veroorzaken, zoals het ongeval duidelijk laat zien.
- 87 In eerste aanleg is beslist, en in beginsel, zo lijkt het, met kracht van gewijsde, dat de in het hoofdgeding aan de orde zijnde verzekeringsovereenkomst nietig is als gevolg van de onwettigheid van het voorwerp ervan, en dat die nietigheid om die reden niet kan worden omgevormd tot vernietigbaarheid, waardoor geconcludeerd zal moeten worden dat in het geding een verkeerde vraag wordt opgeworpen,

namelijk of ook de gewone vernietigbaarheid aan de benadeelde derden en aan het FGA kan worden tegengeworpen.

88 Wat in het kader van het hoger beroep moet worden beslist, is of de nietigheid van de overeenkomst die voortvloeit uit de onwettigheid van het voorwerp ervan desondanks kan worden tegengeworpen aan de benadeelde derden en aan het FGA, als gevolg van de deelname aan het verkeer van een voertuig waarvan de wettelijke aansprakelijkheid het voorwerp van een verzekeringsovereenkomst is, wanneer die derden zich bewust hadden kunnen zijn van die onwettigheid.

89 Volgens de verwijzende rechter is deze vraag niet beantwoord in het voormelde arrest van het Hof van justitie van 20 juli 2017, waarin in het dictum het volgende wordt verklaard:

„Artikel 3, lid 1, van richtlijn 72/166/EEG [...] en artikel 2, lid 1, van de [tweede richtlijn (84/5/EEG)] moeten aldus worden uitgelegd dat zij zich verzetten tegen een nationale wettelijke regeling die ertoe leidt dat in omstandigheden als die van het hoofdgeding de nietigheid van een verzekeringsovereenkomst wettelijke aansprakelijkheid motorrijtuigen als gevolg van valse initiële verklaringen van de verzekeringnemer over de identiteit van de eigenaar van het betreffende voertuig en van de gebruikelijke bestuurder ervan dan wel over het feit dat de persoon voor wie of in wiens naam deze verzekeringsovereenkomst werd gesloten geen economisch belang had bij het sluiten van deze overeenkomst, kan worden tegengeworpen aan derden die het slachtoffer zijn geworden van een ongeval.”

90 Onder uitdrukkelijke verwijzing naar het advies van professor Menezes Cordeiro, dat is opgenomen in het dossier van het hoofdgeding, merkt de verwijzende rechter op dat „de door het Hof van Justitie in het arrest [C-287/16] vastgestelde tekortkoming een beperkte draagwijdte had. De in die zaak in het geding zijnde overeenkomst was slechts ‚bezoedeld’ door een onjuiste verklaring over de identiteit van de gebruikelijke bestuurder van het voertuig, zonder dat die onjuistheid leidde tot een materiële toename van het risico. In het concrete geval van het fatale ongeval in Frankrijk is de bezoedeling anders van aard: hier wijkt de realiteit volstrekt af van wat in de overeenkomst is vastgelegd, met een exponentieel hoger risico en elementen van diepgaande onwettigheid.”

91 Volgens de Tribunal da Relação de Coímbra wordt de vraag die het voorwerp van het hoger beroep is daarom niet rechtstreeks beantwoord, noch in dat arrest, noch in andere arresten die zijn gewezen op het gebied van verkeersongevallen, waaruit volgt dat de inhoud van het Unierecht ten aanzien van de in het hoofdgeding aan de orde zijnde kwestie niet bekend is.

92 Artikel 267 VWEU voorziet voor dit soort situaties in de prejudiciële verwijzing, volgens welk mechanisme het Hof van Justitie bevoegd is tot uitlegging van het Unierecht, en niet van nationaal recht.

93 In de tweede alinea van artikel 267 VWEU wordt aan alle nationale rechterlijke instanties de bevoegdheid verleend om in het kader van bij hen aanhangige zaken

prejudiciële vragen te stellen aan het Hof van Justitie, waarvoor het volstaat dat er een vraag wordt opgeworpen over de uitlegging of de geldigheid van Unierecht dat relevant is voor de beslissing in kwestie.

- 94 De derde civiele kamer van de Tribunal da Relação de Coimbra besluit de procedure te schorsen om het Hof van Justitie van de Europese Unie de aan het begin van deze verwijzingsbeslissing geformuleerde prejudiciële vragen voor te leggen.

WERKDOCUMENT